

לא תחמד

ברמב"ם פ"א מגזילה ה"ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו לקנות ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואין עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כעין שנאמר לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שש בו מעשה. ובהל' י' כ' כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנות ממנו כיוון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנא' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד. והראב"ד תמה על משי"כ הרמב"ם שאין מלקות על לא תחמד משום שאין בו מעשה והרי לוקח מחבירו את החפץ והר"ז מעשה אלא שאין מלקות משום שניתן לתשלומין.

וביארנו האחרונים במחלוקת הרמב"ם והראב"ד שהרמב"ם סובר שהאיסור הוא החמדה ואף שאין עובר א"כ לקחה היינו שחמדה בדרגה כזו שבאה לכלל לקיחה היא שנאסרה, והחמדה אין בה מעשה, ומה"ט ל"ש בזה לאו שניתן לתשלומין משום שהחמדה עצמה היא האיסור וד"ז ל"ש לתקן ע"י תשלומין, אך הראב"ד סובר שהאיסור הוא הלקיחה וד"ז יש בו מעשה אך ניתן לתשלומין, ובה ביארנו גם שהראב"ד כ' שאם אמר רוצה אני אין עובר בלא תחמד, והיינו שאם האיסור הלקיחה הרי כשאמר רוצה אני לקיחה זו כגזילה אבל להרמב"ם שהאיסור הוא החמדה הרי גם אם אמר רוצה אני מ"מ היה כאן חמדה גדולה שבאה לכלל לקיחה וע"כ עובר גם בזה.

והנה בהל' י' כ' הרמב"ם שעובר גם על אשתו של חבירו, ובהל' ט' לא הזכיר אלא עבדו ואמתו וביתו וכליו, אבל פשוט שגם בזה עובר בלא תחמד שהרי מפורש כן בפ' יתרו לא תחמד אשת רעך, והרי מבואר בהל' ט' שעובר בלא תחמד רק אם קנה ובשלמא בכלים אפשר שיקנה ממנו אבל איך משכח"ל באשת חבירו, וכן ק' כן בהל' י' שהרי הלאו של לא תתאוה הוא ג"כ רק בדבר שיכול לקנותו, וע"כ שהכוונה שיכול להפציר בו שיגרש אשתו וישאנה הוא, וא"כ אם עשה כן עובר בלא תחמד אשת רעך.

ומה"ט נ' שאם חמד חפץ של חבירו והפציר בו עד שהפקיר את החפץ וזכה בו הוא עובר ג"כ בלא תחמד ואף שלא בא מיד הנחמד ליד החומד אבל כל שע"י חמדתו הפקיר וזכה הוא דמי לחומד אשתו של חבירו והפציר שיגרשנה ונשאה הוא.

והנה הראב"ד כ' שאין לוקח משום שניתן לתשלומין וק' שאם חמד אשת חבירו עד שיגרשה ונשאה הוא איך ניתן לתשלומין שהרי שוב אין ירהאשון יכול להחזירה שהרי מחזיר גרושתו ונשאת אסור להחזירה.

והנה ד' ר' יוסי בן כיפר ביבמות דף י"א שהאיסור רק מחזיר גרושתו ונשאת לאחר אבל נתקדשה לאחר אין בה איסור להחזירה ובאופן זה משכח"ל שיש לזה תשלומין, אבל אכתי אם נשאה אח"כ שוב אין יכול להחזירה וא"כ באופן זה לא ניתן לתשלומין, אבל י"ל שהרי בלא"ה ק' שאם חמד חפץ ולקחו ואח"כ איבדו הרי אין זה ניתן לתשלומין, ואף שהרמב"ם כ' בפ"א מגזילה ה"א שגזול אין לוקח משום לאו שניתק לעשה ואם אין הגזילה בעין אין לוקח משום שניתן לתשלומין, כ"ז בגזילה אבל בלא תחמד שהאיסור הוא מה שחומד את החפץ בעין ואף ששילם דמיו א"כ אם החפץ אינו בעין ל"ש לתשלומין בדמיו שאין האיסור לקיחת הממון אלא לקיחת החפץ

וצ"ל דמ"מ כיון דמעיקרא ניתן לתשלומין אף שאח"כ שוב א"א לשלם שוב אין בו מלקות, כיון שהלאו מעיקרא ניתן לתשלומין, ומשי"כ הרמב"ם שאם שרף הגזילה ניתן לתשלומין היינו שמשום לאו שניתק לעשה רק אם יש אפשרות לקיים אבל משום לאו שניתן לתשלומין אין לוקח אף אם אין אפשרות לשלומין, והנה אם הוא משום שלא ניתן לתשלומין שפיר י"ל כן, אבל אם הוא משום כדי

רשעתו שאין לוקח ומשלם הרי לכא' אם אין משלם לוקח, אבל ע' באבן האזל ריש הל' גזילה דאפשר שכיון שחל עליו דין תשלומין שוב אין בו מלקות וא"ש, ולפ"ז אם חמד אשת חבירו עד שיגרשה וקידשה ונשאה הרי ל' יוסי בן כיפר בזמן הקידושין עבר בלא תחמד ועדיין היה ניתן לתשלומין שיכול לגרשה ויחזירה הראשון, ואף שאם נשאה אח"כ שוב אבל מ"מ בשעה שקידשה ועבר על הלאו היה ניתן לתשלומין

אך ק' שהרי קימ"ל דלא כר' יוסי בן כיפר ואוסר להחזיר גרושתו אף אחר שנקדשה כמבואר ברמב"ם פ"א מגירושין ה"ב וגם ל' יוסי בן כיפר משכח"ל עשהה בבית אחת קידושין ונישואין וכגון קידשה בביאה לצד א' בקדושין דף י' שביאה נשואין עושה, או שקידשה ועשה חופה בבית אחת.

והנה ד' הראב"ד פ"א מאישות ה"ג שכל אדם מותר בפילגש ואם פילגש היא בלא קידושין (לפי גי' אחת בגמ' שהביא שם הראב"ד) משכח"ל שחמד אשת חבירו עד שיגרשה ולקחה לפילגש והר"ז ניתן לתשלומין שכיון שלא נתקדשה לו מותרת לחזור לראשון, אבל מ"מ באופן שקידשה ממש בזה לא ניתן לתשלומין.

ואפשר שכל שהפציר בחבירו שיגרש את אשתו ומתוך כך יוכל הוא לקחתה עובר בלא תחמד גם קודם שלקחה כיון שע"י מה שהפציר בו יכול הוא לקחתה, וד"ז ניתן לתשלומין שיכול הראשון להחזירה. ולפ"ז ה"ה אם הפציר בחבירו שיפקיר חפץ עובר מיד אף קודם שזכה בו.

ועדיין ק' שאם הפציר בכהן שיגרש את אשתו וכיון שגרשה אסורה לכהן שוב אין יכול להחזירה ואין ניתן לתשלומין, אך י"ל שבאופן שהפציר בחבירו שיגרש הרי אין כאן שום מעשה מצד החומד והכל נעשה ע"י השני וא"כ באופן זה מודה הראב"ד לטעם הרמב"ם שאין לוקח משום שאין בו מעשה.

ובס' ענפי ארז הביא בשם אביו הגרא"ל גורביץ ששמע מהגרי"ז שסיפר לו מגאון מפורסם אי שכאשר ראה מרוחק שיהודי נכנס לביתו כדי לגנוב ממנו אחד מחפציו קרא הגאון לעומתו 'הר"ז הפקר', וביאר הגרי"ז דמה שלא אמר לו שנותן לו במתנה משום שרצה להצילו מאיסור ואילו במתנה עובר בלא תחמד אבל ע"י אמירת הפקר מצילו גם מעבירת לא תחמד, ולהנ"ל הרי מוכח שגם בהפקר יש לא תחמד ממה שיש לא תחמד אשת רעך.

והנה במכילתא פ' יתרו גבי לאו דלא תחמד דבר שיש בו קונה ומקנה וע' בזית רענן למעט ד"ת, ושמעתי מכב' מו"ר רבנו הגר"ד לנדו דיש לדון לפ"ז בחומד מע"ש למ"ד ממון גבוה שאין בו הקנאה או בחומד חלק חבירו בקדשים שאין בו הקנאה כמבואר בקדושין נ"ב ב' דמקדש בחלקו אינה מקודשת, וצ"ע שהרי יש לאו דלא תחמד אשה רעך ושם ל"ש קונה ומקנה, וע"כ שיש חילוק בין חימוד ממון חבירו לחימוד אשת חבירו, וא"כ אפשר שאין רא"י לענין הפקר דאף שבלא תחמד אשת רעך עובר אף במשתדל שיגרשנה אבל בחימוד ממון אינו עובר א"כ מקנה לו ולא במפקר.

והנה אם על שאלה יש לא תחמד ק' שהרי הראב"ד כ' שאין מלקות על לא תחמד ואילו יש על שאלה לא תחמד משכח"ל אופן דל"ש תשלומין, וכגון ראובן השאיל לשמעון ליום א' ובא לוי וחמדו והשאילו לו, הרי כשגמר היום ל"ש השבון, ויותר שאם יש גם על שאלה לא תחמד א"כ ל"ש כלל ניתן להשבון ואף בחמד החפץ לגמרי וקנאו ל"ש ניתן להשבון, דכל שנשתמש בו שימוש א' הרי ע"ז ל"ש השבון שכבר נשתמש בו שימוש אחר, וע"י.

מילת יתרו

ויחד יתרו [י"ח ט'], ובסנהדרין צ"ד א' רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו, ופרש"י שמל את עצמו ונתגיייר, והובא בילקוט שמעוני, ומקשים שהרי במדבר לא מלו כדאי' ביבמות דף ע"א ב'.

והנה ביבמות שם אי' ובמדבר מאי טעמא לא מהול, איבעית אימא משום חולשא דאורחא, (עב.) ואי בעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית, דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, מ"ט, איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד, ולהטעם שלא נשבה רוח צפונית משום נזופים, פרש"י משום עגל ובתו' כ' משום מרגלים.

והנה בזבחים קט"ז בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר יתרו אחר מתן תורה היה כו', כתנאי וישמע יתרו כהן מדין מה שמועה שמע ובא ונתגיייר, ר' יהושע אומר מלחמת עמלק כו', ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע כו', והשתא אם בא קודם מתן תורה אכתי לא היו נזופים ושפיר נשבה רוח צפונית, אבל אם בא אחר מתן תורה, א"כ תלוי במחלוקת רש"י ותו' דלד' תו' שהיו נזופים משום מרגלים הרי יתרו בא קודם מרגלים וא"ש, אך לרש"י שהיו נזופים משום עגל ק'.

והנה בדברים ל"ג ט' כתיב כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, ופרש"י כי שמרו אמרתך לא יהיה לך אלהים אחרים, (והיינו שלא עבדו לעגל כמש"כ רש"י לעיל), ובריתך יצרו ברית מילה שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם ע"כ. וצ"ב איך בני לוי מלו בלא רוח צפונית.

וי"ל שהרי בני לוי לא חטאו בעגל וכמו כן גזירת מרגלים לא נגזרה עליהם, וא"כ לא היו נזופים, וא"כ לא היה סיבה שלא תהא עליהם רוח צפונית, (ושוב הראוני שכ"כ בשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח ד"ה וראיתי).

ולרש"י שהיו נזופים משום מעשה העגל, מתבאר היטב סמיכות הדברים, כי שמרו אמרתך היינו שלא עבדו לעגל, ומתוך כך בריתך ינצורו דממילא לא היו נזופים והיו יכולים למול. וכמו כן י"ל לגבי יתרו שהרי לא היה במעשה העגל, וא"כ לגבי יתרו לא נאמר ד"ז שלא היה רוח צפונית.

וי"ל עוד דהנה הראשונים נחלקו אם בני קטורה חייבים במילה וד' הרמב"ם פרק י' ממלכים ה"ח שחייבים במילה, וד' רש"י סנהדרין נ"ט שאין חייבים אלא אותם שנולדו לאברהם אבל בניהם פטורים, והרי יתרו היה במדין, ומדין היה מבני קטורה כמבואר בסו"פ חיי שרה (בראשית כ"ה ב), וע' במהר"ץ חיות נדרים ל"ב ומשך חכמה פ' בא ד"ה כאשר ובפ"י ר' בחיי ר"פ יתרו, ועמש"כ בח"ב סי' כ"ו, ולד' הרמב"ם שבני קטורה צריכים למול י"ל שהיה מהול קודם לכן, ולא היה צריך אלא הטפת דם ברית, וזה הכוונה בהעביר חרב חדה על בשרו, וי"ל שלענין הטד"ב א"צ רוח צפונית, ורק מילה גמורה יש בה סכנה בלא רוח צפונית.

ומתוך כך ק' למש"כ בטור יו"ד סי' רס"ח בשם ר"ח שגוי שנתגיייר מהול אין לו תקנה להתירו בבת ישראל, וצ"ע בספסרי פ' בהעלותך אי' שבני בניו של יתרו ישבו בסנהדרין ומבנותיהם נשואות לכהנים ומבני בניהם מקריבים על גבי מזבח, ואם יתרו היה מהול כמו בני קטורה, א"כ אסור בבת ישראל ואיך היו בנותיו מותרות לכהונה, ואמנם מבואר בטור שבניו כשרים אבל היינו בנשא בת ישראל וא"כ איירי בנשא באיסור.

פ' לא תגנוב

בירושלמי ברכות פ"א ה"ה אי' שעשרת הדברות נכללו בק"ש ואי' שם לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגנו של חבריך, והובא במ"ב סי' ס"א ס"ק ב', וצ"ע שהרי לא תגנוב שנאמר בעשרת הדברות קאי על גניבת נפש ולא על גניבת ממון, כמבואר בסנהדרין פ"ו א'.

וצ"ע בתרגום אונקלוס שבלא תרצח כ' לא תקטול נפש כו' לא תגנוב, וצ"ע למה לא תרגם גם בלא תגנוב נפש.

סילוק שכינה אחר מ"ת

בביצה ה' ברש"י מבואר שהיתה שכינה על ההר עד שהוקם המשכן, ותו' חלקו ומבואר בדבריהם שבו ביום הותרו לעלות בהר וא"כ היה סילוק שכינה, וצ"ע מהפסוק בפ' עקב ט' ט"ו ואפן וארד מן ההר וההר בער באש, ולכא' בוער משום שכינה, ע' סו"פ משפטים כ"ד י"ז ומראה כבוד ד' כאש אוכלת בתוך ההר, משמע שלא היה סילוק שכינה באותו יום.

גדר ענני כבוד

כ' הרוקח בהל' עירובין סי' קע"ח יוכן משמע בירושלמי בפ' ר' עקיבא בשבת ניתנה תורה לישראל ואמר' במכילתא מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן, י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאילו לא יצאו, וכן בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג, ולכא' למה הק' רק כיון שמתן תורה היה בשבת והרי גם ביו"ט אסור חוץ לתחום. וי"ל דס"ל אין תחומין מה"ת ביו"ט כמ"ש בגב"א יומא ס"ז, אך ברמב"ן עירובין מ"ג כ' דאי תחומין מן התורה יש תחומין גם ביו"ט. עוד י"ל דעדיין לא נצטוו ביו"ט ורק על שבת נצטוו במרה. עוי"ל ע"פ הסוברים דבז' סיון ניתנה תורה, וע' מג"א סי' תצ"ד דכך קימ"ל ואז לא היה יו"ט, וע' טו"א חגיגה ו' ד"ה מ"ש.

וצ"ע בד' הרוקח שהרי הוצאה למדו בשבת ריש פ' הזורק מקרא דויכלא העם מהביא והרי היו מוקפים ענני כבוד, ואין זה רשות הרבים, ומוכח שעננים אין דינם כמחיצה, וידידי הג"ר ישראל קנטור תי' ע"פ ד' הגר"א שאחר העגל נסתלקו ענני כבוד וחזרו רק עד שנמחל עון העגל ופסוק הנ"ל היה בינתיים.

וע' בס' בית אלקים להמב"ט פרק ל"ז שדן אם עשו סוכות במדבר שהרי היו תחת ענני כבוד והיו סוכה תחת אהל, וצ"ע בסוכה כ"ו מישאל ואלצפן נטמאו בנדב ואביהוא וכן נושאי אורנו של יוסף היו טמאים, ואם ענני כבוד הוי אהל למה לא נטמאו כל ישראל.

וע' ריטב"א שבת צ"ח דרה"ר דוקא אינה מקורה כמו דגלי מדבר, שכ' דענני כבוד לא חשיב מקורה.

לוחמי פנים - זה היום

ברכה שאין בה מלכות

מ' ע"ב גופא אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, ובטור סי' רי"ד כ' ור"י נסתפק אם הלכה כר' יוחנן אם לאו כו' ונפ"מ שאם דילג מלכות והזכיר השם שלא יחזור ויברך דשמה הלכה כרב, אבל רבינו האי פסק כ' יוחנן, וכ"כ הרמב"ם ז"ל: כל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה (ס"א ומ"מ השומע הדילוג יברך בלחש בינו ובין עצמו קודם שיאכל הפת שנותן לו בעה"ב ואז יוצא ידי"ח ע"כ), ובפרשה כ' שכונתו במש"כ שיהיה לבין עצמו דקאי על ד' הסוברים שאם לא אמר מלך העולם שאין חוזר אבל השומע יתקן ויברך, ובפמ"ג רי"ד משי"ז ס"ק א' דן בכל ברכה שיש ספק אם יצא בה ידי"ח שאין חוזר ומברך אבל אם יש שומע שיוצא ידי"ח ממנו אם יחזור ויברך, וכ' בפמ"ג שיש להוכיח מדי' הטור והפרשה שיחזור ויברך, וכ' ע"ז "לכא"י י"ל דרשאים כי הרשו אותו להיות שליח לברך כראוי ולא בספק וראוי מכאן דהשומע יתקן". ויל"ע דאם נתכוין לצאת רק אם מברך כהוגן אם יהא חייב לחזור ולברך כיון שלא יצא כשאינו כהוגן, ול' הפמ"ג הוא ורשאים' לחזור, ואולי כל שרוצה לחזור גילה בדעתו שלא רצה לצאת באופן שאין הברכה כהוגן וצ"ע. ובפמ"ג סיים שם "וי"ל יתקן מיד בשומע הדילוג קודם שסיים הברכה וכעת צ"ע", וכוונת הפמ"ג שבאמת לא יחזור כל הברכה אלא רק ממלך העולם עד סוף הברכה, וצ"ע שהרי מבואר בשו"ע סי' קצ"ד סי"ג "ואבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם החצי הברכה שאין ברכה אחת מתחלקת לשתיים", וכ"ה בטור שם, ומקורו ברי"ף פ' שלשה שאכלו, ונמצא שא"א לצאת ע"י שומע כעונה בחצי ברכה, וצ"ע.

שמן לרפואה בשבת

ל"ו א' מבואר שכשנתה שמן מעורב באניגרון הו"ל אניגרון עיקר ושמן טפל ומברך שחכל, אבל כשנתה לרפואה הו"ל שמן עיקר ואניגרון טפל ומברך בורא פרי העץ, והביאו שם בגמ' החושש בגרונ' לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נתן שמן הרבה לתוך אניגרון ובוילע, ובאופן זה הוי שמן עיקר ואניגרון טפל, והעיר לי ידי' הגי"ר אברהם גניחובסקי זללה"ה שא"כ איך מותר לשתות שמן ע"י אניגרון בשבת לרפואה, והרי מוכח שעושה לרפואה ע"י שמברך בורא פרי העץ שהרי אם אינו לרפואה מברך שחכל, וכמו שמצינו שמטביל כלי ע"י שממלא עמו מים משום שאין נראה כמתקן אבל לברך א"א משום שע"כ נראה כמתקן, וה"נ נימא שע"י שמברך בורא פרי העץ נראה כעושה לרפואה. וצ"ע. ועמש"כ בצבא הלוי יבמות סי' ק"ל בענין טבילה בשבת.

המדרש על כל ברייתו הוא יחוס ויחמול וירחם על נפש רוח ונשימה

של מורד אבי איש תם כשר וירא אלקים

רבי מנצור בן יעקב ופורטונה ע"ה

טר הוי"ה נשמת אדם